

CONFLICTES I DEBATS DINS L'OCI. LES TAVERNES I EL SEU ENTORN (1883-1936).

MIQUEL PIERAS VILLALONGA

1.- INTRODUCCIÓ

L'inca de finals del s. XIX i principis del XX vivia uns canvis importantíssims: passava del taller a la fàbrica, del camp a la ciutat, de l'emigració a l'immigració..., alhora, diferents grups socials volgueren modificar les formes d'oci i de temps lliure de la població, impulsant-ne unes i rebutjant-ne unes altres.

La taverna i tot allò que l'envoltava (el joc, l'alcohol, la vagància, l'associacionisme, la diversió), juntament amb formes tradicionals d'oci (lluites amb animals, determinats balls o certs jocs i festes...), foren criticats, perseguits i durament castigats. Amb aquesta comunicació intentarem descobrir quins canvis es van produir dins les formes d'oci, què s'amagava darrera la lluita contra la taverna, per què certs grups estaven tan preocupats per l'entreteniment dels treballadors, quines alternatives s'oferien a la taverna; i a la vegada, demostrar que estudiant espais tan poc explorats fins ara a Mallorca, com la taverna o les sales de joc, es poden descobrir els conflictes i les lluites de les societats del passat.

Aquests canvis i problemes de l'inca del s. XIX i principis del s. XX s'estaven desenvolupant, de forma quasi bé idèntica, a tota l'Europa industrialitzada. Però la historiografia anglesa ha estat la més preocupada per aquests temes. Els historiadors

anglesos ja disposen de cronologies prou ajustades del moment en què comencen a declinar les formes "tradicionals" d'oci¹, en què emergeixen el music-hall i els esports de masses (ciclisme, futbol...) i en què apareix el conflicte entre les tavernes i les "societats de la temprança"². Els historiadors anglesos han tractat el puritanisme tradicional, impulsor d'aquestes "societats de la temprança", recordant que aquests eren els principals enemics de les tavernes atacant l'alcoholisme i proposant com a alternativa l'oració, una vida eclesial intensa, les excursions o les marxés anti-alcohòliques³. Finalment, han demostrat que, malgrat tot, el que més interessava era imposar un oci molt controlat, un oci que no provocàs absentisme ni falta de rigidesa en els horaris del treball. E. P. Thompson apunta que durant el segle XIX es va dirigir als obrers la propaganda de l'economia del temps i es va consolidar una nova moral (la de la societat capitalista) segons la qual s'ha de consumir, comercialitzar i utilitzar tot el temps, ja que és insultant que la mà d'obra simplement "passi l'estona"⁴.

2.- CONFLICTE A L'OCI

2.1.- La societat enfront l'oci

2.1.1.- El paper del moviment catòlic

A Mallorca, com indica Pere Fullana⁵, les autoritats catòliques del darrer terç del s. XIX es mostraven preocupades pel temps lliure dels creients. La cúpula catòlica comprovava com les tradicions s'anaven perdent, fins i tot anar a missa, i es preocupava per l'augment del costum de blasfemar, d'insultar, de passar el temps lliure a les tavernes, per l'alcoholisme i pel joc com a signes de la descristianització

¹ El decliu o desaparició de certes formes d'oci tradicionals i l'ascens de noves formes era un fet a Mallorca en el darrer terç del s. XIX. L'Arxiduc ho mostra clarament "...Pasemos ahora a considerar los diversos juegos que son corrientes en Mallorca, comenzando por aquellas partidas populares que representan, más o menos, ejercicios gimnásticos (es refereix a **torça mà, torça dit o tirar barrarca**). Los mozos de 20-25 años se entretienen con esta clase de juegos los domingos y fiestas al salir del oficio de la iglesia; esto sucede con los payeses, pero en los pueblos y en Palma esta vieja costumbre se ha perdido por la influencia de los casinos y otros puntos de reunión donde se juegan otra clase de juegos." Arxiduc Lluís Salvador, **Costumbres de los mallorquines. Artesanía y folklore**, Ed. Olañeta, Barcelona, 1981, p. 109

² "Work and leisure", **Past & Present**, 1964, nº 29. "Work and leisure in industrial society", **Past & Present**, 1965, nº 30

³ Jorge Uría. "Ocio, espacios de sociabilidad y estrategias de control social: la taberna en Asturias en el primer tercio del siglo XX". **Sindicalismo y movimientos sociales siglos XIX-XX**. Manuel Redero (coord). Centro de Estudios Históricos, Madrid, 1994, p. 87-88

⁴ E. P. Thompson. "Tiempo disciplina de trabajo y capitalismo industrial" en **Tradición, revuelta y conciencia de clase**. Barcelona, Crítica, 1979, p. 284-285.

⁵ Pere Fullana, **El moviment catòlic a Mallorca (1875-1902)**, Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1994, p. 200-207

de la societat. Per contrarestar aquesta tendència l'Església introduí alternatives que anaven des de la celebració de "quaranta hores" durant el carnaval, passant per la creació de Cercles d'Obrers Catòlics, fins a la formació d'organitzacions esportives juvenils.

Es pot rastrejar la concepció que tenien de l'oci i el temps lliure els grups catòlics d'Inca mitjançant la premsa local. **La Veu d'Inca**, dirigida per Miquel Duran, és un clar exemple de premsa catòlica crítica amb aquells que han abandonat la moral de l'Església i preocupada per la societat que l'envolta⁶. Dins la mateixa tendència s'han d'inscriure **Ca-Nostra**, **Es ca d'Inca**, i **El Heraldo de Inca** quan fou dirigit pel prevere Francesc Rayó.

Des del primer número, **La Veu d'Inca** inicia una campanya per la moralitat dels entreteniments i per introduir noves formes d'oci més cristianes. Setmana rera setmana els diferents articulistes es queixaven del relaxament moral del poble, del canvi espectacular dels costums i de l'introducció de noves formes d'oci⁷. Criticaven la prostitució i la consideraven un fre pel progrés moral de la ciutat⁸. Atacaven tots els espectacles violents, bregues de çans⁹, curses de braus¹⁰, així com el ball "modern" i "forà"¹¹. També intentaven introduir la moderació en els "excessos" del carnaval¹².

Paralelament a aquesta crítica, els grups catòlics inquers proposaven la creació d'unes formes de temps lliure alternatives: un oci instructiu, formatiu, recristianitzador. Aquestes intencions es materialitzaren el 1900, quan Miquel Duran fundà un Cercle d'Obrers Catòlics. Els objectius de Duran eren:

⁶ Bartomeu Carrió, "La Veu d'Inca: un setmanari catòlic i nacionalista per a una ciutat en procés d'industrialització" en **I Jornades d'Estudis Locals**, Ed. Ajuntament d'Inca, 1994, p. 201.

⁷ "...avui l'infant als deu anys ja vol esser homo, als dotze ja's viciós i al vintidos va arrugat, ali-caigut i amb cabeis blancs, ja casi no té energies... i tot perque han desterrat del món les costums antigues. ¡O temporal! ¡O moris! De cines y teatros be ni ha massa! **La Veu d'Inca**, n. 66, 1 abril 1916.

⁸ "Notícia que dona pena.- A la nit del dimecres al dijous passat, el sr. batle va detenir a dues Venus, que feia alguns dies campaven per Inca, per donar-los el passaport per altres terres... Quina promiscuació més feresta! Hi ha materia per cangrenar a tot el poble". **La Veu d'Inca**, n. 6, 6 de febrer 1915

⁹ "Reunits els caps-pares de la barbàrie en el poble veïnat de Campanet acordaren fer barallar els pobres çans dins la possessió anomenada son Pereió Gran... d'on ve aquest mal?... la ociositat i la crudelitat, diu Ruskin, són els únics vicis que té l'homo. **La Veu d'Inca**, n. 125, 5 maig 1917.

¹⁰ "De tots els espectacles salvatges amb que l'home s'entreté i satisfà les seves aficions sagnantes i el seu esperit de lluita, és, el dels toros, indubtablement el més vistós, el més espectacle. **Ca-Nostra**, 24 juliol 1914.

"El amor al prójimo se aviene mal con las lides taurina... donde la caridad cristiana impere, ha de ser abolida la tauomaquia". **El Heraldo de Inca**, 30 maig 1901.

¹¹ "El ball de boleros que han acordat que es fes per sant Abdon, no mos agrada cap mica; trobam que deshonra al poble... y que ofén els patrons; no porem menos de protestà una i mil vegades contra aquest ball, i de que els nostres doblers hagin de servir per omplir les butxaques de aquesta gent "non santa", en detriment de la sana moral y corrupció d'aquest poble". **Es ca d'Inca**, n. 7, 27 juliol, 1901.

¹² "Si s'han de fer festes de carnaval haurien de reunir les següents condicions: 1. que no fossen excessivament costoses, per què l'any no és a propòsit per tudar i lo que s'hagués de fer hauria d'estar a s'alcans de molts; 2. que lo que se fes fon artístic, i fi, no un bunyol ni una grosseria; 3. que fos cosa tan correcta que no hi haguessen de tenir res a dir ni sa moral, ni sa religió. **La Veu d'Inca**, 9 gener 1915.

*"...encaminar a los jóvenes, que empiezan a separarse del regazo de sus padres en su más peligrosa edad, encontrando en dicho centro verdadera expansión con juegos morales, recreativos, buenas lecturas, veladas, conciertos, escuelas, etc."*¹³

Dins aquest ambient catòlic favorable a l'associacionisme, el 1916, des de les pàgines de **La Veu d'Inca**, s'apuntava la possibilitat de crear un conjunt coral pròxim als grups catòlics¹⁴. Les seves funcions eren instructives i cristianes:

*"...ha de beneficiar els nostres infants i joves, perquè en lloc de cantar amb crits desentonats i semisalvatges, a voltes ofenent així les orelles dels delicats en músics, ho faran entonadament i amb gust estètic. Beneficiarà als bons obrers. No ha de ser consolador per l'obrer catòlic, després de sofrir amb santa resignació les fatigues que li aporten els treballs cotidians, descansar a la vesprada amarant-se amb les suaus i místiques melodies d'un tros de música religiosa o amb les ingènues i fresques cantories de nostra terra?"*¹⁵

Els exploradors, boys-scouts, foren una altra forma d'oci que sorgí a Mallorca des del catolicisme per introduir la moralitat cristiana dins el temps lliure. L'articulista del setmanari **Ca-Nostra** considerava els boys-scouts quasi com una associació perfecte:

*"Per força han d'agradar aquests exploradors. La bona criança que reben, el respecte als altres en què s'inspiren lo sans i forts de cos i d'ànima que puguen, els perills de què s'aparten, les reunions, sovint dolentes, de què se priven, són raons més que poderoses per veure amb fonda simpatia sa Federació mallorquina catòlica deportiva."*¹⁶

2.1.2.- La burgesia modernitzadora

El procés d'industrialització i el creixement econòmic i comercial foren els fonaments sobre els quals es desenvolupà una petita burgesia inquera i un grup d'"intel·lectuals" que s'expressaven mitjançant la premsa local (**Revista de Inca**, algunes etapes de **El Heraldo de Inca**¹⁷, **El Eco de Inca**, **Ecos**, **La Comarca**, o **La Ciudad**). Una de les seves preocupacions més importants era el moviment associacionista i reivindicatiu de la classe obrera. El 1915 l'empresari Joan Gelabert

¹³ **Eco de Inca**, n. 18

¹⁴ Podria tractar-se del que, en els pròxims anys, seria l'Harpa d'Inca.

¹⁵ **La Veu d'Inca**, n. 95, 21 octubre 1916.

¹⁶ **Ca-Nostra**, 20 desembre 1913.

ho deia així de clar "*l'amor (entre obrer i patró) es converteix en odi*"; i, segons l'empresari Ramon Reus, "*l'obrer ha begut aigües verinoses i és precis mirar per ell procurant donar-li un contra-ver*"¹⁸. A més, part d'aquesta burgesia es mostrava interessada per la modernització i el progrés de la ciutat. Quant a l'oci, consideraven que els divertiments moderns i que conduïen al progrés i a la instrucció eren els bons, mentre que els antics s'havien d'eliminar¹⁹. Per a la burgesia, l'oci havia de ser totalment útil, havia de servir per instruir el poble, per educar-lo, per culturitzar-lo, per afavorir el progrés i la civilització i per reduir la barbàrie²⁰.

El 1901, quan a la "selecta" societat **El Centro** es parlava de crear una associació dedicada exclusivament a representar obres de teatre, l'articulista del **Heraldo de Inca** escrivia:

*"... con ello Inca tendrá diversiones no tan sólo verdaderamente agradables, sino instructivas...Inca no hay duda empieza con este modo de proceder a demostrar su desenvolvimiento, se encamina a pasos gigantescos por la senda del progreso y dentro de breve lapso seguramente que, la ciudad hoy apenas nacida, se hallará en el apogeo del adelanto y la riqueza."*²¹

Les ànsies de modernitat i de canvi de part de la burgesia i de la intel.lectualitat inquera es manifestaren, de forma clara, a l'hora de considerar els actes de les festes populars, sobretot les patronals. L'atac, en nom del progrés, la civilització i l'educació, contra les curses de braus va omplir nombroses editorials²². **El Eco de Inca** es va fer ressó d'aquesta campanya contra les curses de braus. Davant la multa de cent vint-i-cinc pessetes que va imposar el governador al batle de Campanet per presidir una cursa de braus amb cans, **El Eco** deia:

¹⁷ **El Heraldo de Inca**, en els primers nombres, segurament estaria controlat per algun grup més o manco avançat i lliberal. Però durant l'estiu de 1901 la seva direcció fou presa per grups més conservadors. En aquest sentit **Es Ca d'Inca**, publicació controlada per capellans i seminaristes, afirmava, referint-se a **El Heraldo de Inca**, que "ara, venturosament, ha pres la direcció mossèn Francesc Rayó". **Es ca d'Inca**, n. 5, 14 juliol 1901.

¹⁸ **La Veu d'Inca**, n. 4, 23 gener 1915.

¹⁹ Seguint a l'antropòleg català Manuel Delgado, hem de dir que la "modernitat" va establir la racionalització total del temps i la preeminència del "temps productiu" sobre el "temps de lleure". Per als "moderns" la festa com a "pèrdua de temps" era un obstacle per al desenvolupament econòmic. Manuel Delgado, **La festa a Catalunya, avui**, Ed. Barcanova, Barcelona, 1992.

²⁰ "Inca necesita de grandes centros de asociación y de reunión, no pero como los que hoy tiene (casinos, cafés, tabernas) sino centros donde ençentre alimento para su inteligencia, ejemplos que imitar de moralidad y buenas costumbres, modelos prácticos de unir voluntades y capitales". **Revista de Inca**, 14 marc 1884.

²¹ **El Heraldo de Inca**, n. 19, 14 febrer 1901

²² "...no hablaré de los desórdenes de embriaguez y de gula, de libertinaje y de pependencias, que suelen preceder, acompañar y seguir al espectáculo... Claman contra las corridas de toros la higiene, la economía, la agricultura y el orden público." **El Heraldo de Inca**, n. 34, 30 maig 1901.

*"Sentimos de veras el percance, deplorando que el sr. Gobernador multe a un alcalde rural por presidir un acto que no consideramos tan bárbaro como los espectáculos de toros de muerte que preside el secretario de su excelencia."*²³

Les festes patronals, dedicades a Sant Abdon i Senen, també eren un punt per a la crítica de tot allò que pareixia "antic" i "antimodern". El 1900 l'articulista de **El Eco** ho reflectia d'aquesta forma:

*"(A les festes), desgraciadamente, continúan aferrados a la rutina y el martirio de un impúber novillero y el monótono tum-tum del clásico tamboril. Creíamos que para llevar a caba una fiesta de carácter popular, al pueblo debía consultarse y pedir apoyo en provecho de la cultura y buen nombre en general."*²⁴

Seguidament, **El Eco de Inca** proposava diferents actes per tal de modernitzar les festes patronals: una exposició agrícola, desfilades de cotxes, carreres de cavalls i bicicletes, balls, cucanyes, il.luminacions venecianes, focs artificials, concerts de banda i vetlades literàries.

El 1923, quan les festes patronals ja eren més "modernes", l'editorialista del setmanari **Ecos** n'estava orgullós i escrivia:

*"No fueron estos (referint-se als actes de les festes) una burda expansión bullanguera, ni un simple espectáculo callejero para mal recreo de los sentidos. Todo lo contrario. Fueron una selectísima demostración de buen gusto y la mayor parte se dirigieron a la noble complacencia del espíritu y del entendimiento. Con lo cual se exteriorizaron los anhelos de un pueblo, de sus componentes directores: el Ayuntamiento, Comisiones, la Industria, la Banca y el Comercio, para sacudir la modorra, las costumbres arcaicas en cuanto tienen la obligada mudanza y todo aquello que significa el estancamiento y la terquedad de una población en querer mantenerse aferrada a lo vulgar y ajena a los movimientos progresivos y de reforma."*²⁵

[Les curses de braus] "constituyen una especie de parto que sólo sirve para alimentar el bullicio y las barbaridades, pervirtiendo poco a poco el corazón humano e imposibilitando que se adelante en la siuavidad de las costumbres ... embobar y divertir bárbaramente al público ignorante interesa mucho más que no sacar a éste de la rutina y de las tinieblas, distrayéndole con diversiones varias, de índelo más culta". **El Heraldo de Inca**, n. 39, 4 juliol, 1901.

²³ **El Eco de Inca**, 28 juliol 1900

²⁴ **El Eco de Inca**, 22 setembre 1900

²⁵ **Ecos**, n. 10, 9 agost 1923.

2.1.3 Els debats durant la segona república

Els grups progressistes i d'esquerres, fins a l'arribada de la II República, havien tengut un paper molt reduït dins el debat de l'oci a les pàgines de la premsa inquera. Però el 1931 la batllia d'Inca va caure en les seves mans.

Un dels seus objectius principals era fer l'oci més laic. Prova d'això és que el programa de les primeres festes patronals republicanes va obrir un acalorat debat a la sala de plens de l'Ajuntament. El regidor Reus, un dels portaveus de l'oposició, protestava per la possible supressió de la festa religiosa en honor als Sants Abdon i Senén. Els membres del govern municipal li contestaren ràpidament. El batlle digué que *"no hay inçonveniente en que asistan particularmente a dichas fiestas, pero la Corporación como tal no debe asistir"*. El regidor Serra encara era més radical que el batlle i aconsellava que *"se debe acostumbrar a que desaparezcan ciertas tradiciones que hoy no deben subsistir"*²⁶.

A més es produïren acalorats debats a l'hora de fixar el calendari festiu. Per una part, des dels sectors més conservadors del consistori, s'opinava que s'havien d'establir com a dies festius el dia del Corpus i el de l'Ascensió. Però el batlle, membre de la majoria republicana d'esquerres considerava, que *"dado el carácter laico del Estado Español no es posible atender a una idea religiosa, que respeto, pero que no puede ser general y por ellos se ha buscado el sentido general de todo el pueblo que desea expansionarse en los días señalados"*²⁷. Finalment prosperà la proposta de la majoria i el dies de festa foren el darrer dia de carnaval i el 30 i 31 de juliol.

Una de les festes que prengué més força durant aquests anys fou la del Primer de Maig. Pocs dies després de la proclamació de la República, l'Ajuntament confeccionava el programa d'actes²⁸, participant-hi de forma molt activa²⁹.

La majoria republicana i progressista d'Inca també es preocupà del fet que l'oci dels ciutadans fos adequat i instructiu. La música n'era un cas. El regidor Marc Ferregut deia que *"el ayuntamiento tiene multitud de obligaciones y la de proporcionar*

²⁶ AHMI, GOVERN, **Libro de actas**, 17 juliol 1931, lligall 1428.

²⁷ AHMI, GOVERN, **Libro de actas**, 13 gener 1933, lligall 1429.

²⁸ AHMI, GOVERN, **Libro de actas**, 28 abril 1931, lligall 1428.

²⁹ "El pasado viernes, primero de Mayo, se celebró en Inca la fiesta del trabajo. Aprovechando la bondad del clima, a primeras horas de la mañana se organizaron numerosas excursiones a diversos puntos de la isla. A las ocho de la mañana, la Banda de nuestro regimiento recorrió las principales calles al compás de piezas musicales, congregándose luego el público en la Plaza Mayor, ante los balcones de la Casa Consistorial donde varios oradores dirigieron la palabra al auditorio. Pronunciaron discursos los srs. Bestar, Serra, Mateu i Beltran, haciendo historia de la implantación de la República, felicitando a los obreros por el triunfo del bloque socialista y diciendo que el Primero de Mayo va a ser el principio de las más legítimas aspiraciones y reivindicaciones obreras... En el salón de sesiones sirvióse un ligero lunch, y, mientras tanto, se presentó al alcalde una comisión de obreros solicitando la destitución definitiva del jefe de policía...". **La Ciudad**, 3 maig 1931.

*solaz y esparcimiento a los ciudadanos no es la última y con la música se proporciona a la par que se ilustra al pueblo*³⁰. Poc temps després d'haver pronunciat aquestes paraules l'Ajuntament fundava una banda de música. La instrucció musical es completava amb la lectura. El regidor Antoni Mateu proposà, el 1931, crear una biblioteca pública "a fin de que los obreros puedan instruirse"³¹. Aquesta nova xarxa d'oci instructiu es completà amb la creació d'un cicle de conferències educatives³² i amb la subvenció de les colònies escolars del Museu Pedagògic.

2.2.- El govern municipal: controlador i repressor

Les actituds ideològiques del grups catòlics, burgesos o republicans enfront de l'oci també es plasmaren dins la gestió del govern municipal. L'Ajuntament era, i és, una institució que té, entre els seu objectius, crear entreteniments, controlar-los i reprimir-ne alguns. El control i repressió es realitzava a partir de la legislació municipal: les ordenances. El 1885 les autoritats locals aprovaren unes ordenances³³ a on l'oci quedava completament regulat:

- * No es podia celebrar cap activitat d'oci sense el preceptiu permís municipal.
- * Es prohibien les picarolades
- * Les actuacions musicals, els espectacles d'oci itinerants i les festes de carrer de confraries, gremis i associacions havien de tenir un permís especial.
- * Es prohibien els jocs d'interès.
- * Es prohibien durant les festes populars, les cançons obscenes i les paraules insultants.
- * Es planificava l'organització de les festes populars.
- * Es reglamentava el comportament dels assistents a les processons i el funcionament dels centres de reunió.

A les ordenances de 1918³⁴ els articles dedicats a oci es modificaren. S'afegí un capítol que regulà la prostitució, s'amplià el dedicat a establiments i centres de reunió i n'aparagué un altre dedicat al funcionament dels teatres i al carnaval.

Els articles de les ordenances es reforçaven, durant les festes, amb edictes de batlia que endurien, encara més, les ordenances. Per exemple, poc abans del carnaval de 1916, el batlle publicà aquest:

³⁰ AHMI, GOVERN, **Libro de actas**, 1 juliol 1932, lligall 1428.

³¹ AHMI, GOVERN, **Libro de Actas**, 16 octubre 1931, lligall 1428

³² AHMI, GOVERN, **Libro de Actas**, 4 març 1932, lligall 1428

³³ **Ordenanzas municipales para el régimen de la villa de Inca**. Tipografía Francisco Molina, 1885

³⁴ **Ordenanzas municipales de la ciudad de Inca**. Tipografía Pieras, 1918.

"Queda prohibit dur la cara tapada, durant sa nit des de toc d'Ave-Maria; entrar a les cases sense permís; usar desfressos inmorals, insultar, dur armes ni garrots; tirà polvos ni cap classe d'objecte a no ser confeti d'un sol color i es tocar ximbombes".³⁵

A partir d'aquesta normativa les autoritats aplicaven les sancions oportunes. La més habitual, com veurem al pròxim apartat, era multar als propietaris de les tavernes per tenir els seus establiments oberts a altes hores de la nit, amb gent entretinguda o jugant als prohibits. També es multaven els ciutadans i ciutadanes que organitzaven bregues de cans; que no guardaven l'ordre degut durant les processons que celebrava l'Església; que jugaven a billar; que sense ordre corrien amb cavalls durant les beneïdes de Sant Antoni; que cantaven cançons "indecoroses"; que feien picarolades; que no complien el precepte del descans dominical; que cantaven "a voces descompasadas" o cridaven durant la nit; que promovien escàndol durant la matinada; que desobeïen les ordres dels serenos o de la Guàrdia Civil...

El registre de multes municipals d'aquests anys és riquíssim i mostra la repressió de certes formes d'oci que exercien les primeres autoritats locals. Algunes multes, fins i tot, ens podrien parèixer còmiques. Per exemple, el 1903 Joan Prat era multat amb 5 pessetes "*por haber atado una lata a un perro en la vía pública con peligro a desgracias*"³⁶ i el 1910 Antoni Cantarellas era multat "*por haber cometido actos inmorales en el cinematógrafo de esta ciudad*". Però un dels cassos més curiosos, però a la vegada més dramàtics, és el d'un jove que, el 1886, jugava a billar i acabà a la presó. El batle conta al Governador com ell mateix el va detenir:

*"En la tarde del día de ayer me decidí, acompañado de una pareja de la Guardia Civil, practicar una visita á las casas públicas de bebidas de esta población; y al entrar en el café de Bartomeu Fiol observé que se estaba jugando a billar ... mandé suspenderlo, de cuyo mandato no hizo caso el mozo de dicho billar, Miquel Ramonell, siguiendo cantando los números, por cuyo motivo, le impuse la multa de 25 pesetas; y como a pesar de la multa impuesta, continuara después cantando en voz alta diciendo 5, 6, 7, etc. dispuse fuese conducido á la cárcel por la Guardia Civil para sufrir 24 horas de arresto"*³⁷.

³⁵ La Veu d'Inca, 29 gener 1916.

³⁶ AHMI, CORRESPONDENCIA. **Registro de providencias gubernativas del alcalde por infracciones de las ordenanzas municipales**, lligall 865.

³⁷ AHMI, CORRESPONDENCIA, **Registro de correspondencia 1881-1895**, lligall 578.

3.- LES TAVERNES I ELS SEU ENTORN

3.1.- La taverna com espai físic

Abans de conèixer el funcionament intern de les tavernes o cafès és necessari saber com s'organitzava el seu espai físic intern. Una de les descripcions més precises que hem pogut localitzar és la que apareix a l'obra de Miquel dels Sants Oliver, **L'Hostal de la Bolla**:

"Dins el mateix carrer, més avallat de l'Hostal i en comunicació amb ell, hi havia un cafè que perteneixia al mateix amo i formava part del mateix negoci..."

Lo cert és que aquell cafè (anomenat El Recreo Artesano) servia com a d'enllaç, en certes hores de què no parlen les Ordenances municipals, entre el barri net i el barri empestat. I era cosa de sentir el renou de les bolles de billar, el gemecs de la guitarra, el dring-dring de tassons i culleretes, i qualche vegada les manballetes i potades de la concurrència acompanyant les notes aiguardenteres, com a gàrgares musicals, de una flamenca que cantava cançons andalusses.

*Allà es deixava caure N'Armando, molts vespres, quan no hi havia funció a la "Casa de ses comèdies". I allà l'haurieu trobat la nit de què parlam, assegut d'esquena a la paret, a una taula del recó just davant el tasser, enrevoltada per altres concurrents*³⁸

Aquesta descripció ens dona els trets bàsics d'una taverna: un tasser, cadires, taules i molt renou. Per ampliar-la hem acudit a les fonts orals. Pau Villalonga i Jaume Serra descriuen com eren les tavernes abans de la Guerra Civil:

"Teníem arrendada la taverna de can Baltasar. Es tasser era de fusta amb rivelles de metall. Darrera es tasser hi teníem estanteries amb botelles de suc i barrals. Ses cadires eren de fusta, però ses taules eren de metal i pedra. Es trispol no estava enrijolat, sinó empedrat."³⁹

"Ses tavernes obrien ben de matí per tenir més clientela. Tenien obert tot l'any sense cap dia de descans. En s'estiu treien ses taules a es carrer per prendre la fresca. No hi solia haver lujo: ses taules eren de ferro i marmol i es tasser era de fusta."⁴⁰

³⁸ Miquel dels Sant Oliver, **L'Hostal de la Bolla i altres narracions**, Biblioteca "Les Illes d'Or", nº 19, Mallorca, 1941

³⁹ Entrevista feta a Pau Villalonga (21-set-1907) el febrer de 1995.

⁴⁰ Entrevista feta a Jaume Serra Beltran (30-nov-1915) el gener de 1995.

En general, tenien una màxima clientela el dissabte a vespre, quan els obrers havien cobrat la paga setmanal. El dilluns tenien com a clients molts mestres sabaters, ja que aquest dia no solien fer feina. Als locals del centre, el dimecres a vespre i el dijous, també hi acudia una gran quantitat de clients atrets pel mercat setmanal.

3.2.- La taverna, espai de sociabilitat

L'austeritat de l'espai físic de la taverna, contrasta amb la seva riquesa funcional i amb la capacitat per esdevenir un espai únic per a la sociabilitat popular i per a l'oci. Durant l'època que estudiem, la taverna, com apunta José Uría⁴¹, encara era un lloc de relació molt accessible: no s'havia de pagar cap quota per entrar-hi, les begudes eren barates i els horaris d'obertura s'adaptaven al temps de què disposaven els treballadors.

A una taverna, a part de beure-hi alcohol i cafè, s'hi podien fer moltes més coses. Com ens han dit els nostres entrevistats, s'hi podia jugar a cartes, a billar i a jocs prohibits o d'interès; organitzar bregues de cans, de galls i curses de braus; celebrar actuacions musicals i balls; projectar pel·lícules; ensenyar ball d'aferrat; cloure ventes del mercat setmanal o servir de lloc de contacte per a les prostitutes. També les tavernes eren un lloc de tertúlia. Algunes acollien parroquians que discutien sobre un tema determinat: política, toreros, coloms, equips de futbol, caça...⁴²

3.3.- La "guerra" contra la taverna

Així doncs, la taverna es constituïa en un espai social únic, diferent, delimitat, amb vida pròpia. Però la vitalitat de les tavernes colisionava, per una part, amb els interessos civilitzadors de la burgesia i la intel·lectualitat i dels empresaris que, davant el procés d'industrialització, necessitaven implantar un oci més "racional" que no produís absentisme laboral, ni falta de rigidesa en els horaris de treball⁴³. Per altra part, colisionava amb el model de moral cristiana que intentava inculcar l'Església i amb els seus intents de recristianització. No és estrany que les activitats que es generaven dins les tavernes rebessin un fort atac durant el període que estudiem. Era la guerra contra la taverna i tot allò que l'envoltava: l'alcohol, el joc, la prostitució, l'ociositat...

La taverna era criticada des de tota la premsa local, des de les capçaleres més conservadores a les més liberals. Es considerava que la taverna era un lloc on s'hi

⁴¹ Uría, José, **Ocio, espacios...** pàg. 80.

⁴² Entrevistes a Pau Villalonga, Jaume Serra...

⁴³ Uría, José, **Ocio, espacios...**, pàg 87

malgastava el temps, on s'hi aprenien mals exemples i mals vicis, on s'hi practicaven jocs prohibits, on no s'hi trobava cap bona educació, on hi dominava l'alcoholisme i la blasfèmia:

"Y todavía no escarmentarán los padres, ante la desgracia ocurrida el domingo pasado en una taberna de la calle del Comercio de esta villa. Dejarán abandonados aún, a sí mismos, a sus hijos inexpertos que en lugar de buscar una saludable expansión en centros moralizadores e instructivos acuden a la taberna a consumir en ella preciosas horas de su existencia y jornal"⁴⁴.

"La Unión Inquense (associació recreativa) està composta de joves, prudentes y honrados, que se alejan de la bodega y de la taberna, para congregarse en la sociedad en busca de solaz e instrucción"⁴⁵

"Enemics de la família, aquests centres d'entreteniment per a homes sols, vull dir cafès i tavernes, on els pares de família maten les hores úniques que els queden després de les de treball"⁴⁶.

"Això (referint-se a la llibertat d'horaris de les tavernes) havia d'esser per força una escola de malcriedesa i de mals vicis i un niu de disguts per ses famílies, ja ho veia tot-hom; però sa xusma ho volia i per a que no fes renou la hi daren així... Es taverner, perquè ha tenir obert tota sa nit, servint de tentació i de perill?"⁴⁷.

"Des que va d'any (1915) s'han ubertes a Inca 11 tavernes, si bé n'han decantada qualquna. Si no fos per aqueix joc, moltes porien aplegar"⁴⁸.

"(Inca serà una verdadera ciutat) ...cuando las salas de juego de los cafés y sociedades mal llamadas instructivas, se vean convertidas en bibliotecas y verdaderos centros de enseñanza, cuando no se vean, como por desgracia se ven, no diremos borrachos por parecernos demasiado repugnante la palabra, pero si "alegres" hasta el último extremo de transitar y armar escándalo por las calles a malas horas de la noche"⁴⁹.

⁴⁴ La Villa de Inca, 28 agost 1890

⁴⁵ El Heraldo de Inca, 27 desembre 1900, nº 12.

⁴⁶ La Veu d'Inca, 23 desembre 1916, nº 104

⁴⁷ La Veu d'Inca, 6 febrer 1915, nº 6.

⁴⁸ La Veu d'Inca, 13 març 1915, nº 11

⁴⁹ La Comarca, 15 febrer 1922, nº 7

3.4.- *El govern municipal, contra la taverna*

Com hem dit abans, l'Ajuntament d'Inca era, i és, una institució que té, entre altres objectius, reprimir determinades formes d'oci. Podríem dir que el govern municipal es convertia en l'institució que executava els plantejaments quant a oci que tenien els grups catòlics i burgesos. Passava de les paraules als fets. En l'època que estudiem, i partint del registre de multes, podem arribar a la conclusió que la taverna va ser un dels espais més castigats per la repressió municipal.

Les tavernes estaven continuament vigilades. Es controlava sobretot l'horari de tancament. Si no es complia, el sereno imposava ràpidament la multa "*por tener la casa taberna abierta a altas horas de la noche con individuos entretenidos*"⁵⁰.

També es vigilava el comportament que tenien els clients dins els locals. El 1886 el batle informava al governador que dins la taverna de Magí Marquès s'hi havien sentit dispar i el sereno hi havia trobat una persona ferida de bala. El 1891 el batle comunicava al governador que dins la taverna d'Antoni Truyol hi havia hagut ganivetades⁵¹. Els taverners també podien ser multats si els parroquians feien massa renou o blasfemaven. El 1906 es multava amb 4 pessetes al taverner Bernat Alzina "*por haber levantado los concurrentes gritería y vertiendo palabras mal sonantes, lo propio que la noche anterior*"⁵². El 1929 es multava al taverner Ramon Martorell "*por haber permitido se blasfemara en su establecimiento*"⁵³.

L'Ajuntament també aplicà nombroses sancions i càstigs contra els participants a jocs prohibits de cartes i els propietaris de les tavernes que els permetien. Any rera any, els registres de multes mostren les operacions de vigilància i detencions que efectuava la policia local contra el joc. Un dels cassos més espectaculars és el que va ocórrer el novembre de 1892. En aquella ocasió el batle va ordenar una gran operació de vigilància d'un local de joc. Després de dies d'observació, la policia va entrar per sorpresa dins el local, va detenir quinze jugadors i va requisar tres jocs de cartes i 344,84 pesetes⁵⁴.

Malgrat tots aquests atacs, la taverna va continuar essent un centre de reunió i d'oci i un espai de sociabilitat amb molta vitalitat. Prova d'això és que la taverna del s. XIX ha perdurat, amb certs canvis, fins el nostres dies. Ara, la taverna s'ha transformat en el "pub paradise", en el "bar Paco" o en el "rincón andaluz" i l'espasa del sereno, en el sonòmetre i l'alcoholòmetre de la patrulla policial. De vegades, la Història no es repeteix, simplement, continua.

⁵⁰ Per exemple, durant el període 1890-1894 s'imposaren 55 multes per aquest motiu.

⁵¹ AHMI, CORRESPONDENCIA, **Registro de correspondencia 1881-1895**, lligall 578.

⁵² AHMI, ORDRE PUBLIC, **Registro de providencias gubernativas del alcalde por infracciones de las ordenanzas municipales 1891-1906**, lligall 865.

⁵³ AHMI, ORDRE PUBLIC, **Multas**, lligall 848

⁵⁴ AHMI, CORRESPONDENCIA, **Registro de correspondencia 1881-1895**, lligall 578.